

RECENZJE, OMÓWIENIA, SPRAWOZDANIA NAUKOWE

Dorota Szumilas

Warszawa

ICT – ZAGROŻENIA I SZANSE [REC.: ANNA SITARSKA, *BIBLIOGRAFIA OSOBOWA. KORZYSTNE I NIEKORZYSTNE UWARUNKOWANIA ZASTOSOWAŃ ICT (NA PRZYKŁADZIE BIBLIOGRAFII JANA PAWŁA II)*, KSIĄŻNICA PODLASKA, BIAŁYSTOK-WILNO 2012]

Publikacja Prof. Anny Sitarskiej, wydana, jako pierwsza w serii „Folia Bibliothecalia”, porusza problematykę ICT¹ w kontekście zagrożeń, jakie pojawiają się w procesach komputeryzacji środków komunikacyjnych, powszechnie postrzeganych jako symbole postępu cywilizacyjnego. Użyte przez Autorkę słowo *zagrożenie* może w pewien sposób zaskoczyć, skonfrontowane w dalszym aspekcie przez Czytelnika z postacią Jana Pawła II. Niemniej Jan Paweł II sam pozostawił po sobie bardzo bogatą spuściznę, a nieporównywalnie większa powstała literatura wtórna, odnosząca się do życia i twórczości bł. Jana Pawła II, obejmująca okres przed i po wyborze na Papieża. Zatem nie powinien dziwić fakt, że powstawały liczne próby jej zestawienia w postaci bibliografii osobowych, będąc ciekawym materiałem badawczym w „zmieniającym się środowisku informacyjnym”. Środowisku, które sprzyja bibliografom, ale które niesie ze sobą także pewnego rodzaju zagrożenia.

¹ ITC nie należy mylić z ICT – jak zaznacza Autorka. ITC – jest skrótem formuły: Intelligentni ludzie, ciekawe osobowości, przede wszystkim zaś otwarci na nowe wyzwania specjaliści w swych dziedzinach; trafione rozwiązania bazujące na międzynarodowym doświadczeniu i zróżnicowanym portfelu klientów; cenione wysoko przez naszych partnerów: elastyczność i zaangażowanie). ICT – natomiast jest rozpowszechnionych i używanym w zasięgu międzynarodowym skrót ang. nazwy *Information and Communication Technology* (technologie informacyjno-komunikacyjne). Por. Sitarska Anna. *Bibliografia osobowa. Korzystne i niekorzystne uwarunkowania zastosowań ICT (na przykładzie bibliografii Jana Pawła II)*. Białystok-Wilno 2012, s. 5.

Szczególną uwagę Autorka zwróciła na warsztat bibliograficzny, podkreślając wielokrotnie, że nie można podchodzi bezkrytycznie do nowych warunków technologicznych. Profesor A. Sitarska zaleca współczesnemu bibliografowi ciągłą edukację w zakresie automatycznego ‘manipulowania’ danymi, jaki dokonuje się współcześnie, szczególnie w kontekście konkretnego systemu oprogramowania, wspierającego proces tworzenie bibliografii. Podkreśla jednocześnie ważność udziału bibliografów w projektowaniu wydawnictw systemu bibliograficznego – co pozwala na prezentowanie materiałów „w postaci odpowiedniej dla określonego typu źródła bibliograficznego”. Tak częste odpowiedzi informatyków, że ‘tego nie da się zrobić’ nie mogą powodować ‘składania broni’ przez bibliotekarzy, bibliografów. Ważny jest dialog i determinacja w przedstawieniu różnic funkcyjnych i strukturalnych, jakie istnieją w różnych rodzajach źródeł bibliograficznych. Zadaniem bibliografów jest staranie się o wprowadzenie jak najlepszych rozwiązań w danym systemie informatycznym. Wymóg ‘postawy projektującej’ ciągnie za sobą konieczność wiedzy bibliografów o systemie ITC.

Używając słowa *manipulowanie*, Prof. Sitarska odnosi go do częstości posługiwania się danymi bibliograficznymi: nie tylko przy tworzeniu, ale także przy wykorzystywaniu katalogów i bibliografii, oraz w wielu innych pracach. Częstotliwość wykonywanej, identycznej pracy przez bibliotekarza, bibliografa – pracującego przy pomocy współczesnych narzędzi pracy – powoduje nadmierną koncentrację uwagi na teleologicznych² właściwościach sieciowych systemów informatycznych. Do czego to może prowadzić? Do koncentracji uwagi na zawilosciach nowości technologicznych, powodujący dystans wobec ‘tworzywa bibliograficznego’. Jeżeli chodzi o permanentne doksztalcanie się w zakresie ICT, Autorka zwraca uwagę na fakt, że wymaga to ‘ciągłego trzymania ręki na pulsie’ odnośnie zdobywania wiedzy w zakresie rozwoju technologii i możliwości ich wykorzystania na polu bibliografii i obszarach pokrewnych. Stan ciągłej gotowości, który temu towarzyszy, może powodować w ostateczności niemożliwość nadążenia za nimi, poprzez rzetelną ocenę ich przydatności. Tempo zmian w tej dziedzinie sprzyja zdecydowanie sferze informatycznej. Zresztą, nawet w zakresie jednego systemu, pojawiające się jego kolejne wersje również potrafią się różnić od wcześniejszych, już nie mówiąc o tym, że często na ich zakup, czy zakup dodatkowych modułów – po prostu dane instytucje nie stać. Zbyttna koncentracja na elektronicznym nośniku informacji powoduje, że brakuje krytycznych opracowań funkcjonowania systemów z punktu wi-

² **Teleologia** – teoria porządku celowego i pogląd, że porządek celowy zachodzi aktualnie w danej dziedzinie, zwłaszcza w całej rzeczywistości lub w całej rzeczywistości historycznej: dla tego drugiego znaczenia stosuje się także termin finalizm. Źródło: Wikipedia.

dzenia bibliotekarskiego. Autorka zachęca bibliotekarzy, bibliografów, by odpierali informatyczne ‘nie da się’. Rzeczywistość jest jednak taka, że sfera informatyczna jest stroną dominującą i nadającą tempo zmian. Nie tylko zresztą w omawianej dziedzinie.

Pani Profesor A. Sitarska zwróciła uwagę na dwie publikacje, wydane w ostatnich latach, omawiające zmiany wywołane przez ICT. Rozprawy, o których mowa, to: doktorat Jarosława Packa *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym* (2010) oraz książka autorstwa prof. Jadwigi Woźniak-Kasperek *Wiedza i język informacyjny : w paradygmacie sieciowym* (2011). *Paradygmat sieciowy* wskazuje na technologiczne odniesienia, ma ogromne znaczenie dla przyszłości bibliotecznych i bibliograficznych zastosowań ICT i uwzględnienia perspektywy oczekiwań użytkowników. Interakcja użytkownik-katalog, czy użytkownik-bibliograficzna baza danych, jest rzeczywistością i przyszłością. Tak, jak nie ma teatru bez choćby jednego widza, tak nie ma sensu tworzyć baz danych, jeżeli te dane nie będą dalej przetwarzane. Owszem, tworzy się je również celem zgromadzenia i przechowania danych, ale docelowo też pojawi się użytkownik, który do tych baz danych sięgnie w przyszłości. Szerszy aspekt społeczny musi być zatem wzięty pod uwagę. Jeżeli nie sprosta się coraz większym wymaganiom użytkowników, to odejdą szukając innej przestrzeni, która ich zadowoli. Taka sytuacja wymaga ogromnego wysiłku intelektualnego, który jest niezbędny, by pozwolić na efektywne uczestniczenie w „rozwiązywaniu zadań heurystycznych i znajomości kryteriów oceny wyników pozyskiwanych z sieci”.

Mimo postępu technologii, w bibliotekach dominują nadal dokumenty drukowane, niemniej ‘tworzywo’ bibliograficzne obecne w działaniach środowiska informacyjnego bibliotek, ma obecnie w większości przypadków tzw. naturę hybrydową: zasoby danych bibliograficznych występują równolegle w postaci drukowanej i cyfrowej. Biblioteki, instytucje, czy portale tematyczne, które zasobów cyfrowych nie posiadają, lub posiadają w znikomej ilości, mogą udostępnić swoim czytelnikom wykaz odpowiednich linków do katalogów innych bibliotek, dostępnych bibliografii czy zasobów cyfrowych, do czego zachęca Autorka. Internet bowiem jest obecnie najczęściej wykorzystywaną drogą i jednocześnie zasobem danych dla poszukiwania informacji.

Przechodząc do analizy bibliografii osobowej w kontekście ICT, Autorka zwróciła uwagę na fakt, że ze względu na konieczność ograniczenia rozważań, wybrała bibliografię osobową (brała także pod uwagę bibliografię regionalną). Oparła się na przesłankach zaczerpniętych z literatury przedmiotu oraz ze względu na fakt przyjęcia arbitralnego założenia, że koniecznością jest uwzględnienie praktycznych doświadczeń. Bibliografie osobowe Karola Wojtyły – Jana Pawła II zaczęto two-

rzyć po 1978 r., czyli po wyborze Karola Wojtyły na stolicę piotrową. Wśród ich sporej liczby, Pani Prof. zwróciła uwagę na kilka, wybranych według kryterium dążenia do kompletności:

1) wielotomową edycją podmiotowo-przedmiotową bibliografii Jana Pawła II, wydana przez Fundację Jana Pawła II (<http://www.fjp2.com/pl/fundacja>), oprac. przez Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie (ks. Jan Głowczyk przedstawia stan prac nad bibliografią http://www.jp2doc.org./jan_pawel/prace.htm)

2) Biesiekierska Marta i Anna Marsula. *Bibliografia polska 2006-2007*. Warszawa : Centrum Myśli Jana Pawła II, 2010, <http://www.centrumjp2.pl/node/5018>] (dostęp także w wersji pdf);

3) Anna Wolnik. *Dziela Jana Pawła II : bibliografia publikacji wydanych poza Polską*. [Współpr. Tomasz Szubiakiewicz]. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2005, (<http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografie-specjalne/dziela-jana-pawla-ii:-bibliografia-publikacji-wydanych-pozapolska>)

4) również wymienione zostało krakowskie Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”, jako instytucja sprawcza, pracująca nad bezpośrednim dostępem do elektronicznej postaci tekstów Jana Pawła II³.

Najwięcej uwagi P. Prof. poświęciła bibliografiom Karola Wojtyły – Jana Pawła, którym patronuje Fundacja Jana Pawła II, opublikowanych przez rzymski Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II. Jest to największa bibliografia, tworzona od ponad dwudziestu lat. Autorka zwróciła szczególną uwagę na brak dostępu do danych zawartych w publikacjach, a jedynie dostępu do opisów bibliograficznych jej opublikowanych tomów⁴, koncentrując się na jej dostępności w sieci. Uwagi Pani Prof. odbiera się jak rzetelną merytoryczną analizę bibliografii osobowej, niemniej po przeczytaniu przedmowy Czytelnik już wie, że ww. bibliografia w sieci obecnie funkcjonuje. Autorka zwróciła się do Redakcji z ‘wiadomością z ostatniej chwili’ o udostępnieniu online omawianej bibliografii. Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES dzięki współpracy z Ośrodkiem Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie, udostępniła bibliografię wszystkim za-

³ Warto zaznaczyć, że powstała także ZiBaTePa – Zintegrowana Baza Tekstów Papieskich, jako wspólny projekt Centrum Myśli Jana Pawła II i portalu Opoka. Treść dokumentów papieskich udostępniona została na podstawie licencji z L'Osservatore Romano, część udostępnionych nieodpłatnie przez Wydawnictwo M. Zawiera komplet wszystkich encyklik i adhortacji Jana Pawła II, Jego orędzi i wystąpień z okazji Świątowych dni Młodzieży oraz homilii i przemówień z pielgrzymek do Ojczyzny i wybrane z innych pielgrzymek zagranicznych Papieża. Dokumenty te – jak czytamy na stronie – „są zintegrowane ze specjalnie przygotowanych indeksem pojęć, miejsc, osób i odwołań bibliograficznych. Por. ZiBaTePa online, dostęp kwiecień 2013, <http://www.nauczaniejp2.pl/>

⁴ Pełny zestaw publikacji znajduje się w Załączniku 1.

interesowanym. Baza bibliograficzna: *Jan Paweł II. Bibliografia polska 1949-1995*, jest dostępna pod adresem: <http://www.fides.org.pl/cgi-bin/makwww/makwww.exe?BM=34>. Prof. Anna Sitarska potwierdziła tym samym fakt szybkości zmian, jakie następują w sieci. I wbrew pozorom, mimo wiedzy o funkcjonowaniu już tej bibliografia w sieci, Czytelnik publikacji z tym większym zainteresowaniem czyta analizę i uwagi Pani Prof., kierując swoje wnioski ku potwierdzeniu faktu konieczności zaistnienia bibliografii w internecie. Dostęp online oznacza ułatwienie twórcom bibliografii ciągłej aktualizacji oraz weryfikacji zasobów danych, z drugiej – umożliwi użytkownikom korzystanie z uaktualnionych danych na zasadzie automatycznego przejmowania wyszukanych opisów, wykorzystanych do osobistych zastosowań.

Bibliografia polska Jana Pawła II: bibliografia publikacji wydanych poza polską Anny Wolnik, wydana przez Bibliotekę Narodową, funkcjonuje zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej. Bibliografia ta jest opatrzona obszernym tekstem pomocniczym, informującym użytkowników o kryteriach doboru materiałów oraz wskazaniem kryteriów ich selekcji. Omawiana bibliografia rejestruje głównie druki zwarte, a z periodyków tylko numery specjalne, zawierające wyłącznie teksty Jana Pawła II. Wrażenie robi fakt, że bibliografia obejmuje dane o publikacjach w 89 krajach i w 57 językach. Prof. A. Sitarska stwierdziła, że gdyby zaistniał opis indeksów, będących ważnymi punktami dostępu do zawartych w bazie bibliograficznej, danych – byłby cennym uzupełnieniem.

Bibliografia osobowa Marty Besiekierskiej i Anny Marsuli, obecnie funkcjonuje w postaci drukowanej i bazy danej dostępnej online. W komentarzu do publikacji omawiana bibliografia jest przedstawiona, jako kontynuacja metodyczna pierwowzoru z opracowań rzymskich. Pani Prof. A. Sitarska poddaje w wątpliwość, czy tak jest w rzeczywistości, a uzasadnienie tej opinii wymagałoby dodatkowych komentarzy, które nie mogły się znaleźć w niniejszej analizie.

Natomiast prace krakowskiego Centrum „Nie lękajcie się!” skoncentrowane zostały wokół „monitoringu prasy” poprzez bezpośredni dostęp do elektronicznej postaci tekstów, bez podania danych bibliograficznych związanych z publikowanymi tekstami. Częsty brak podstawowych danych bibliograficznych uniemożliwia powoływanie się na tekst Jana Pawła II, jak i na kontekst cytowanych słów Papieża.

Praca bibliografów jest pracą niemal benedyktyńską. Są one pewną rzeczywistością bibliograficzną, a każda rzeczywistość może podlegać refleksji, również naukowej. By ta praca nie poszła na marne, opracowywane bibliografie powinny zaistnieć w sieci, po ich wcześniejszym, rzetelnym opracowaniu wraz z przedstawieniem opisowym o metodach ich opracowania. Co wskazuje na fakt, że rzetelna

informacja w sieci jest potrzebna. Pozostaje tylko z pracą nadążyć w zmieniającym się środowisku informatycznym i sieciowym. Szybkość zmian sieciowych wydaje się iść w postępie geometrycznych, a praca bibliografa (ze względu na jej specyfikę i dokładność) – arytmetycznym. Czy uda się to pogodzić? Przyszłość pokaże.